

Beroeps- ziekten in cijfers 2020

Nederlands Centrum voor Beroepsziekten
Coronel Instituut voor Arbeid en Gezondheid
Public and Occupational Health
Amsterdam UMC

Beroeps- ziekten in cijfers 2020

Nederlands Centrum voor Beroepsziekten

Coronel Instituut voor Arbeid en Gezondheid

Public and Occupational Health

Amsterdam UMC

Voor- woord

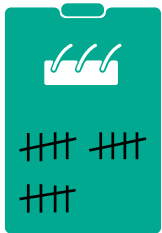
'Beroepsziekten in Cijfers 2020' is opgesteld door het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten (NCvB)/Public and Occupational Health, Amsterdam UMC in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het doel is een overzicht te geven van het vóórkomen van beroepsziekten in Nederland in 2019 en de verdeling hiervan binnen sectoren en beroepen. Ook zijn deze gegevens aangeleverd aan Eurostat waardoor Nederland voldoet aan de Europese regelgeving betreffende statistieken over beroepsziekten conform Verordening (EG) nr. 1338/2008 van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008.¹

De doelgroepen van 'Beroepsziekten in Cijfers 2020' zijn organisaties en professionals die beleid en preventie op het gebied van beroepsziekten als aandachtsgebied hebben, zoals overheid, werkgevers- en werknemersorganisaties en instellingen voor arbodienstverlening en gezondheidszorg. 'Beroepsziekten in Cijfers' is bruikbaar bij de risico-inventarisatie en -evaluatie (RIE) om na te gaan welke nadelige gezondheidseffecten door werk kunnen worden voorkómen. Nagegaan kan worden of de risicofactoren voor de gemelde beroepsziekten in branches en beroepen ook in Arbocatalogi, RIE's en bijbehorende plannen van aanpak zijn meegenomen.

Het NCvB werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van activiteiten op het gebied van signalering, vaststelling, registratie en preventie van beroepsziekten door kennisverspreiding via internet (<http://www.beroepsziekten.nl>), helpdesk, publicaties, nieuwsbrieven, scholing, onderwijs en lezingen.

5. Huid-aandoeningen

Meldingen

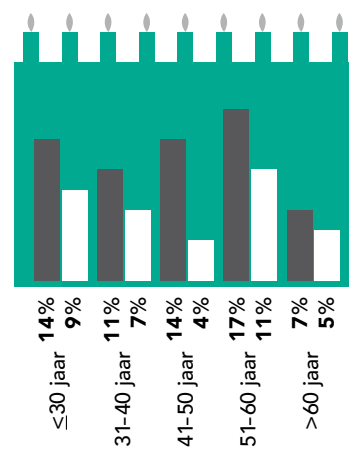
122 meldingen

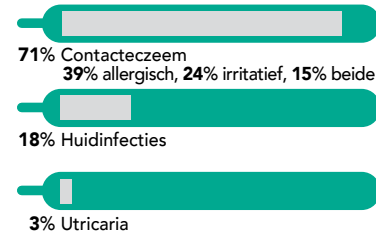
door 90 artsen

Leeftijd / Geslacht

■ Mannen □ Vrouwen

Diagnose

Risicofactoren

61% Chemische agentia

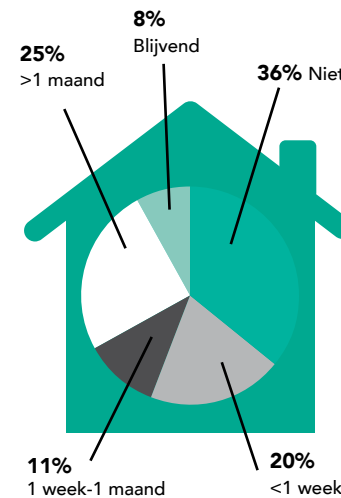

20% Biologische agentia

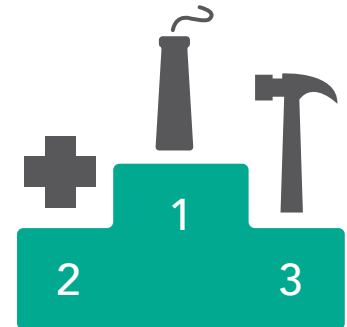

8% Fysische agentia

Arbeidsongeschiktheid

Sector

35% Industrie

22% Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening

10% Bouwnijverheid

In 2019 zijn 122 meldingen gedaan van beroepsziekten van de huid. De incidentie bedroeg 6 per 100.000 werknemersjaren. Bij 71% van de meldingen ging het om allergisch en / of irriterend contacteczeem. Allergieën voor conserveermiddelen, acrylaten, planten en handschoenen zijn het meest gemeld. Onderzoek naar ‘Signalering en preventie van beroepsziekten veroorzaakt door gevaarlijke stoffen’ door het NCvB heeft aangetoond dat het verbeteren van de kwaliteit van de signalering mogelijk is. Als de beroepsgebonden blootstelling wordt onderzocht kunnen daarna de juiste preventie maatregelen worden toegepast. In 2020 wordt het Academisch Kenniscentrum Klinische Arbeidsgeneeskunde Long- en Huidaandoeningen opgericht in het Amsterdam UMC.

5.1 Omschrijving en definitie van de aandoeningen

Contacteczeem

Contacteczeem ontstaat als gevolg van huidcontact met een stof. Het kan ontstaan door een allergie voor een bepaalde stof en/of door langdurige irritatie van de huid door één of meerdere stoffen. De verschijnselen zijn roodheid, jeuk, blaasjes, schilfering en kloven.

Contacturticaria

Contacturticaria ofwel jeukbulten (netelroos, galbulten). Zij ontstaan na direct huidcontact met bepaalde stoffen. Soms gebeurt dat op basis van een allergie voor de stof, maar er kan ook een ander mechanisme aan ten grondslag liggen.

Huidgezwollen

Goedaardige huidgezwollen, bijvoorbeeld wratten, die kunnen ontstaan door contact met bepaalde virussen. Kwaadaardige huidgezwollen (huidkanker) kunnen het gevolg zijn van langdurige blootstelling aan ultraviolet licht, bijvoorbeeld bij mensen die veel in de buitenlucht werken.

5.2 Omvang van de problematiek

Meldingen door bedrijfsartsen

In 2019 zijn 122 meldingen gedaan van beroepsziekten van de huid. Dit is 3,3 % van het totaal aantal meldingen (3.691). Binnen het Peilstation Intensief Melden (PIM) hebben 16 bedrijfsartsen 28 meldingen gedaan. Op basis van deze PIM-meldingen is de schatting van de incidentie van beroepsziekten van de huid 6 (95% BI 4-8) per 100.000 werknemersjaren (2018: 4; 95% BI 2-5). De meerderheid (71%) betreft contacteczemen ontstaan door werk. In de meeste gevallen was een allergie aantoonbaar. Vanuit de literatuur is bekend dat de meeste gevallen van contacteczeem van irriterende oorsprong zijn. Zodoende is het vreemd dat er niet veel meer meldingen van irriterend contacteczeem zijn. Het overgrote deel van de meldingen van contacteczeem komt uit de industrie, gevolgd door de gezondheidszorg en de bouw (tabel 5.3). Bij allergisch contacteczeem worden vaak meerdere allergieën gevonden. Deze zijn deels relevant voor de werksituatie maar ook deels voor de thuissituatie.

De meest gemelde allergieën betroffen conserveermiddelen en dan met name de isothiazolinonen (9). Isothiazolinonen worden zowel in industriële producten als in producten voor particulier gebruik veel toegepast omdat zij goed werken en goedkoop zijn.

Allergieën voor bestanddelen van metaalbewerkingsvloeistoffen (MBV) zijn zeven keer gemeld. In MBV op waterbasis gaat het hierbij vaak om isothiazolinonen. Daarnaast worden ook regelmatig allergieën voor aminen of amiden gevonden of voor het gehele product waarmee in verdunningen wordt getest.

Allergieën voor acrylaten zijn zesmaal gemeld in heel verschillende beroepen zoals kitter, drukker, printerproducent, laborant, verfproducent en nagelstyliste.

Handschoenen geven ook nogal eens aanleiding tot allergieën. Vaak betreft dit dan een allergie voor de zogenaamde rubberversnellers. De

Tabel 5.1

Het aantal meldingen van huid aandoeningen verdeeld naar diagnose over 2015-2019

Diagnose	2015		2016		2017		2018		2019	
	N=234	%	N=215	%	N=103	%	N=77	%	N=122	%
Contacteczeem totaal	167	71,4	129	60,0	77	74,8	56	72,7	86	70,5
Huidinfecties	48	20,5	67	31,2	19	18,4	10	13,0	22	18,0
Huidkanker	9	3,8	9	4,2	2	1,9	3	3,9	3	2,5
Urticaria	2	0,9	2	0,9	2	1,9	1	1,3	4	3,3
Overige aandoeningen	8	3,4	8	3,7	3	2,9	7	9,1	7	5,7

Tabel 5.2

De onderverdeling van de meldingen van contacteczeem over 2015-2019

Diagnose	2015		2016		2017		2018		2019	
	N=167	%	N=129	%	N=77	%	N=56	%	N=86	%
Contacteczeem										
Allergisch contacteczeem	60	25,6	30	14,0	28	27,2	29	37,7	39	45,3
Irritatief contacteczeem	101	43,2	71	33,0	29	28,2	10	13,0	29	33,7
Combinatie irritatief en allergisch contacteczeem	6	2,6	28	13,0	20	19,4	17	22,1	18	20,9

Tabel 5.3

Het aantal meldingen van contacteczeem verdeeld naar economische hoofdsectoren in 2019

Economische (hoofd)sectie in 2019	N	%
Industrie	37	43,0
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	14	16,3
Bouwnijverheid	10	11,6
Landbouw, bosbouw en visserij (8), Persoonlijke dienstverlening (5), Groot- en detailhandel (3), Vervoer en opslag (3), Overheid (3), Horeca (1), Zakelijke dienstverlening (1), Cultuur, sport en recreatie (1)	25	29,1

oplossing is om rubberversnellervrije handschoenen te gebruiken: 'accelerator free' moet dan op de verpakking staan. Meldingen van allergie voor handschoenen kwamen uit de zorg (4) en uit de industrie (2). In de industrie wordt nog met regelmaat gebruik gemaakt van latexhandschoenen. In de zorg is latex verboden in verband met de veel voorkomende allergieën voor latex bij patiënten en personeel en de kans daarbij op een anafylactische shock. Het vele gebruik van met name gepoederde latex handschoenen ten tijde van de aidsverspreiding eind vorige eeuw heeft voor het ontstaan van deze allergieën gezorgd.

Uit de bloemensector kwamen vijf meldingen van allergieën specifiek voor de geteelde soorten.

De meldingen van irritatief contacteczeem komen uit heel diverse werk-omgevingen. Bekend is de gezondheidszorg (6) waar veel met water en zeep, desinfectiemiddelen en langdurig met handschoenen wordt gewerkt. Daarnaast kwamen meldingen uit de auto-industrie (MBV), chemie, bouw, grondwerk, luchtvaart, sociale werkplaats en kwekerijen.

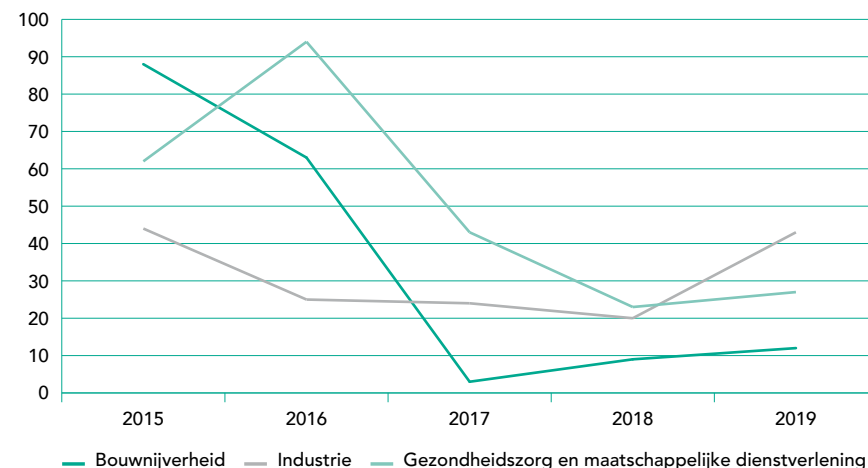
Huidinfecties zijn 22 maal gemeld. Viermaal is een erythema migrans gemeld bij de ziekte van Lyme; tweemaal bij een boswachter en tweemaal bij een militair. Scabiës is zevenmaal gemeld bij medewerkers in de zorg na besmetting door een patiënt. De andere meldingen waren zeer divers. Huidkanker is driemaal gemeld. Twee melanomen zijn gemeld, eenmaal bij een zeeman en eenmaal bij grond-, weg- en waterbouwer. Daarnaast is een basaalcelcarcinoom gemeld bij een buitenmonteur.

De meerderheid van de meldingen betrof mannen met 78 meldingen tegenover 44 meldingen bij vrouwen. De leeftijdsklasse 51-60 domineerde met 28%, gevolgd door 21-30 jaar en 31-40 jaar met beiden 19%.

Blijvende arbeidsongeschiktheid werd 10 keer gemeld, waarbij bij twee meldingen het ging om meer dan 50%. Bij 68 meldingen leidde de huidaandoening tot tijdelijke arbeidsongeschiktheid, waarvan bij 9 dit langer dan zes maanden betreft. In 41 gevallen was er geen sprake van arbeidsongeschiktheid.

Figuur 5.1

Meldingen van huidaandoeningen voor de top 3 economische sector over 2015-2019.

Helpdeskragen

In 2019 werden via de helpdesk ongeveer 40 vragen over huid-aandoeningen, mogelijke allergieën en werk gesteld. De meeste vragen kwamen van bedrijfsartsen, maar daarnaast ook van andere Arbo-professionals en patiënten. De vragen gingen over de mogelijke relatie tussen de huidklachten en bepaalde blootstellingen. Daarnaast werden adviezen gevraagd voor bescherming van de huid onder extreme omstandigheden en problemen met handschoenen.

Arbo Expert Groep Dermatologie (AEGD) en het Academisch Kenniscentrum Klinische Arbeidsgeneeskunde Long- en Huidaandoeningen

De AEGD bestaat uit arbeidsgeneeskundige expertisecentra dermatologie, te weten de Polikliniek Mens en Arbeid, de afdelingen arbeidsgeneeskunde van het UMCG, Erasmus MC en het Centrum voor Huid en Arbeid te Arnhem. Tweemaal per jaar overlegt de AEGD over richtlijnen, trends en casuïstiek.

De PMA werkt voor huidaandoeningen samen met het Arbeids-Dermatologisch Centrum (ADC), beiden zijn inmiddels onderdeel van het Amsterdam UMC en bevinden zich op locatie AMC. In 2019 wordt het Academisch Kenniscentrum Klinische Arbeidsgeneeskunde Long- en Huidaandoeningen opgericht in het Amsterdam UMC waarvan zowel het Kenniscentrum Arbeid en Longaandoeningen (NKAL), de Polikliniek Mens en Arbeid (PMA) als het ArbeidsDermatologisch Centrum (ADC) deel gaan uitmaken.

5.3 Wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen

Oorzaken, risicofactoren en opsporing

De epidemie van allergieën voor isothiazolinonen

Isothiazolinonen zijn goed werkende conserveermiddelen voor producten op waterbasis en worden veelvuldig toegepast in onder andere cosmetica, schoonmaakproducten, verven en metaalbewerkingsvloeistoffen. Conserveermiddelen zijn biologisch actieve stoffen en bevatten vaak allergenen zoals isothiazolinonen. Deze hebben voor een epidemie aan allergisch contacteczeem gezorgd. In 2015 bleek bij elf allergologische centra in Europa dat 6% van de patiënten met contacteczeem allergisch is voor methylisothiazolinonen. Hierop is in Europa het gebruik van isothiazolinonen in 'leave-on' cosmetica (crèmes) verboden en in 'rinse-off' cosmetica (zeep, shampoo) gemaximeerd tot 15 ppm. Dit resulteerde in een daling naar 3% in 2017. Voor de bedrijfsarts is van belang dat de verschillende isothiazolinonen kruisreageren. Dat wil zeggen dat als een allergie is aangetoond voor een soort, een ander geen alternatief is. Isothiazolinonen komen op de werkvloer onder andere voor in verven, metaalbewerkingsvloeistoffen, lijmen, schoonmaakmiddelen en schoon-

maakdoekjes. Indien een werknemer allergisch is, dient blootstelling te worden gemeden zowel op het werk als thuis. Meestal uit zich de allergie als contacteczeem aan de handen. Contacteczeem in het gelaat is mogelijk door aerogene blootstelling bij het uitdampen van verven of bijvoorbeeld bij het gebruik van een luchtverfrisser.³⁷

Chroom zes

In Nederland is er bij (ex-)werknemers van diverse bedrijven waar onderhoud is gepleegd met chroom zes bevattende verf onrust ontstaan over de mogelijk schadelijke effecten voor de gezondheid.

Chroom is een zwaar metaal dat voorkomt in gesteente, planten, dieren en de bodem. Het komt vooral voor als driewaardig (Cr3+) en zeswaardig (Cr6+) Chroom. Zeswaardig Chroom is een toxische stof met corrosieve, kankerverwekkende en mogelijk reprotoxische effecten.

Het komt vrij bij verbranding van fossiele brandstoffen, chroomijzerproductie, galvaniseren, leer- en houtbehandeling, kleurstoffen en afvalverbranding. Wanneer zeswaardig Chroom in contact komt met organisch materiaal wordt het gereduceerd tot driewaardig Chroom.

Driewaardig Chroom is een essentieel sporenelement dat een rol speelt in de suikerstofwisseling bij de mens. Het is bestanddeel van allerlei voedings- en genotsmiddelen (fruit, groenten, noten, dranken, vlees en tabaksrook).

Aan zeswaardig Chroom worden tevens immunologische effecten toegeschreven, zoals allergische reacties van de luchtwegen (astma) of huid (contactallergie met als uiting contacteczeem). Werknemers uit deze bedrijven zijn verwezen naar de Polikliniek Mens en Arbeid arbeidsgeneeskunde met de vraag of er een allergie voor chroom kon worden aangetoond. Dit onderzoek vindt plaats middels plaktesten en priktesten. Dit onderzoek is alleen van toepassing op de mogelijke allergene effecten en heeft geen voorspellende waarde voor mogelijke andere gezondheidseffecten.^{38, 39}

Preventie en interventie mogelijkheden

Signalering en preventie van beroepsziekten veroorzaakt door gevaarlijke stoffen

Bij het NCvB is het afgelopen jaar een onderzoek uitgevoerd in het kader van de overheids campagne 'Veilig werken met gevaarlijke stoffen'. Het doel van het onderzoek was om meer inzicht te krijgen in de signalering en preventie van beroepsgebonden huid- en luchtwegaandoeningen COPD, astma en contacteczeem. Het onderzoek werd uitgevoerd in de sectoren bouw, installatiebranche en overige MKB.⁴⁰

14 bedrijfsartsen werden gevraagd om COPD, astma en contacteczeem te melden volgens een geprotocolleerde werkwijze. Deze werkwijze bestond uit een stappenplan en scorelijsten.

In totaal zijn er 12 beroepsgebonden aandoeningen gemeld door de bedrijfsartsen, waarvan 11 contacteczeem en 1 astma. Voor contacteczeem werden stoffen als cement, metaalbewerkingsvloeistof en smeeroilie genoemd als beroepsgebonden risicofactoren.

Kwalitatief onderzoek in de vorm van focusgroepen en interviews is verricht om meer inzicht te krijgen in de bevorderende en belemmerende factoren voor implementatie van preventiemaatregelen bij beroepsgebonden blootstelling aan schadelijke stoffen. Hieraan hebben bedrijfsartsen, arbeidshygiënist, veiligheidskundigen, werkgevers en werknemers deelgenomen. De factoren zijn geclusterd in zes thema's: Attitude, Signaleren, Kennis en vaardigheden, Technische middelen, Organisatie arbozorg en Organisatie van werk. De bevorderende factoren waren bijvoorbeeld een goede veiligheidscultuur binnen het hele bedrijf, goede voorlichting voor werknemers en arboprofessionals die zichtbaar zijn binnen het bedrijf. Voorbeelden van belemmerende factoren zijn: geen automatische samenwerking tussen bedrijfsarts en arbeidshygiënist, verzuim heeft prioriteit boven preventie en opdrachtgevers nemen verantwoordelijkheid voor preventie niet.

Voor het verbeteren van de kwaliteit van de signalering is het belangrijk dat bedrijfsartsen genoeg tijd hebben om naast verzuimbegeleiding verdiepend onderzoek te doen naar de oorzaken van de aandoeningen. Door het signaal van de aandoening kan beroepsgebonden blootstelling worden onderzocht waarna de juiste preventiemaatregelen kunnen worden toegepast.

Om de implementatie van preventiemaatregelen op de werkvloer goed te laten verlopen moeten werknemers worden voorgelicht over de risico's en de mogelijke gezondheidsklachten die kunnen ontstaan.

Update Richtlijn Contacteczeem NVAB

De Richtlijn Contacteczeem: Preventie, behandeling en begeleiding door de bedrijfsarts uit 2006⁴¹ krijgt een update. Het accent hierbij ligt op de implementatie van de richtlijn door bedrijfsartsen. Daartoe wordt in 2019-2020 een praktijktest gehouden waarbij bedrijfsartsen worden begeleid bij het opzetten van een 'Handenspreekuur' en het begeleiden van een werknemer met handeczeem.

Richtlijn Handeczeem Nederlandse Vereniging voor Dermatologie en Venereologie (NVDV)

Deze richtlijn voor de huidartsen geeft het belang aan van een 'work-up' van handeczeem bestaande uit een gedetailleerde anamnese, lichamenlijk onderzoek en eventueel aanvullend onderzoek. Ook bij de huidartsen wordt benadrukt om irritatieve en allergene factoren in werk uit te vragen en bij het vermoeden van een relatie met werk de patiënt contact op te laten nemen met de bedrijfsarts. Behandeling dient te bestaan uit

Handeczeem en metaalbewerkingsvloeistoffen (MBV)

Een reeds lang bekend risico voor het ontwikkelen van handeczeem is het werken met metaalbewerkingsvloeistoffen (MBV). En toch worden nog met regelmaat allergieën voor bestanddelen van MBV als beroepsziekten gemeld. In de metaalbewerkingsindustrie raakt de handhuid snel beschadigd door de fijne metaaldeeltjes. Vervolgens is sprake van irritatie van de gebruikte vloeistoffen en oliën op zich, van de chemische bestanddelen hiervan en de zuurgraad, met name een hoge zuurgraad. Een op deze wijze beschadigde huid in combinatie met persoonlijke aanlegfactoren geeft kans op het ontwikkelen van allergieën bij contact met stoffen die allergene eigenschappen hebben. Op de veiligheidsinformatiebladen en Material Safety Data Sheets (MSDS) staan de hoofdbestanddelen van het product en eveneens of het product bestanddelen bevat met sensibiliserende (allergie veroorzakende) eigenschappen. Echter veiligheidsinformatiebladen en Material Safety Data Sheets (MSDS) hoeven niet volledig te zijn in het vermelden van alle bestanddelen van het product. Is iemand allergisch geworden voor een stof en heeft zich ten gevolge

van blootstelling aan deze stof een contacteczeem ontwikkeld, dan heeft hij een grote kans om bij hernieuwd contact wederom een contacteczeem te ontwikkelen. Dit verklaart ook dat mensen met een werkgebonden allergisch contacteczeem verbetering of zelfs genezing zien van hun eczeem tijdens een vakantie. Als men na de vakantie echter weer begint, komt het eczeem weer terug. Wie allergisch is geworden voor een bepaalde stof/product en klachten ontwikkelt bij blootstelling, moet contact met deze stof/het product vermijden. Het vermijden dient te worden aangepakt volgens de arbeidshygiënische strategie. Bij MBV is het kiezen van een ander product lastig omdat het product specifieke eigenschappen dient te hebben en hier niet altijd alternatieven voor zijn. De aanpak zit in het voorkomen van contact als preventie: preventie van contact met metaalbraampjes en MBV bijvoorbeeld door productieprocessen gesloten te maken en handschoengebruik bij noodzakelijk contact. Alleen zo kan uitval en arbeidsongeschiktheid door allergieën voor bestanddelen van MBV worden voorkomen.

voorlichting, begeleiding, uitleg van handschoengebruik, het gebruik van verzorgende crèmes en zalven en therapie.⁴²

Nieuwe druk Kanerva's Occupational Dermatology

Begin 2020 is de derde editie verschenen van het standaardwerk arbeidsdermatologie in vier delen, 2.868 pagina's, met medewerking van meer dan 300 auteurs waaronder verschillende uit Nederland. Behandeld worden de algemene aspecten van de arbeidsdermatologie, het klinische beeld van de verschillende arbeidsdermatosen, de oorzakelijke factoren, de diagnosestelling, de behandeling, de prognose, de preventie, de verschillende bedrijfstakken en de plakproeven voor allergenen. En dit alles op wetenschappelijk basis.⁴³

5.4 Conclusies

► Verbeteren signalering is mogelijk

Onderzoek naar 'Signalering en preventie van beroepsziekten veroorzaakt door gevaarlijke stoffen' door het NCvB heeft aangetoond dat het verbeteren van de kwaliteit van de signalering mogelijk is. Daarvoor is het belangrijk dat bedrijfsartsen genoeg tijd hebben om naast verzuimbegeleiding verdiepend onderzoek te doen naar de oorzaken van de aandoeningen. Door het signaal van de aandoening kan beroepsgebonden blootstelling worden onderzocht waarna de juiste preventiemaatregelen kunnen worden toegepast.

► Arbeidshygiënische strategie kan contacteczeem voorkomen

Contacteczeem door allergieën voor metaalbewerkingsvloeistoffen is een reeds lang bekende beroepsziekte, die echter nog steeds voorkomt. De aanpak ligt in preventie middels de arbeidshygiënische strategie.

► Arbeidsdermatologie volop in de belangstelling

De arbeidsdermatologie staat volop in de belangstelling met recente updates van Kanerva's Occupational Dermatology, de Richtlijn Contacteczeem voor bedrijfsartsen en de Richtlijn handeczeem van de dermatologen.